

Хто у Львові не любить його архітектури і не дає їй не бере хабарів?

Лариса МАРЧУК

Влада міста активно розвиває туризм у Львові. Тож експлуатуються історичні й архітектурні пам'ятки, які пристосували до сучасних потреб бізнесу. Попит населення на «хліб і видовища» диктує пропозицію. Споживацьке ставлення до історичного надбання – унікального архітектурного середовища міста – спонукало національно свідомих громадян Львова протестувати проти того, що зникають і нищаться пам'ятки. Журнал «Віче» спробував з'ясувати, чи є в місті система (або модель?), спроможна задіяти архітекторів, реставраторів, дослідників, істориків, готових послужити справі збереження пам'яток історії та архітектури Львова.

39

Реставратори під «гільйотиною каті»

Інститут «Укрзахідпроектреставрація» розпочав свою діяльність у Львові наприкінці 60-х років минулого століття. Реставратори інституту ще тоді показали, як історичне середовище, не руйнуючи, можна відновити й пристосувати до сучасних потреб. Вони вдало облаштували занедбані приміщення в оборонній стіні Бернардинського монастиря для своїх проектних майстерень. На пострадянському просторі це історичне середовище добре знане як живі декорації для кінострічки «Три мушкетери» (1978 рік).

Розташований у давніх мурах інститут «Укрзахідпроектреставрація», один із провідних дослідників пам'яток архітектури, був і проектантом реставраційних робіт. При інституті діяли виробничі підрозділи майстрів-будівельників, які ретельно, дотримуючись технології реставраційних робіт високої якості, відновлювали історичні пам'ятки. Так, у 80-ті роки відтворили ансамбль із середньовічними підвалами найдавнішої у Східній Євро-

пі аптеки по вулиці Друкарській та будівлі міського арсеналу XIV–XVI століть, де згодом Історичний музей розмістив кошову колекцію зброї. Тоді в Україні львівські реставратори повернули до життя тисячі пам'яток: храмів, замків, палаців, комплексів, які реставрувала знаменита когорта фахівців. На основі такої діяльності в інституті створили безцінний архів матеріалів досліджень сотень пам'яток архітектури і мистецтва. Та сьогодні, вочевидь, вони не потрібні Львову, зокрема тим, хто намагається прилаштувати старі будинки під свої бізнес-потреби. Такі архіви для дослідників – скарби, а для сучасних ділків – зайвий непотріб. Іноді городяни вказують на непоправні втрати історичних пам'яток, на порушення технології реставрації, та мало кого з владців це бентежить. Під час підготовки до Євро-2012, коли у Львові мостили бруківку, ніхто з виконавців цих робіт, котрі виграли тендер, не поцікавився в архіві інституту матеріалами досліджень реставраторів, як правильно це потрібно виконувати, а відтак припустилися багатьох технологічних помилок.

– Я працюю в інституті понад 30 років, – розповіла «Вічу» архітектор **Оксана БОЙКО**. – Рівень науково-дослідницької роботи реставраторів завжди був високий. Ми працювали в різних напрямках культури. Зокрема, намагалися відродити технологічні терміни українською мовою. Адже вся документація велася російською, а реставратори під керівництвом директора Івана Могитича повернули українські терміни в архітектуру й будівництво. Інститут має колосальні наукові напрацювання, має архів, добре зібрання фахової літератури, 17 років видавав науковий журнал. Нині все зупинилося.

Сьогодні посади багатьох працівників закладу скоротили, а сам інститут збираються виселити з його приміщення, розташованого у Бернардинській оборонній стіні, до якої впритул прибудували ресторан-павільйон з інтернактивною історією численних тортур львівського ката.

«Ой сусідко, сусідко, позич мені решітко»...

– Сусідом реставраторів завжди був Львівський історико-архітектурний заповідник, створений урядом ще 1975 року. Сьогодні його правонаступник, як засвідчує вивіска, Управління охорони історичного середовища Львівської міської ради. Заповідника вже немає, однак і постанови уряду про його ліквідацію не було.

– Натомість є межі історичної забудови міста, які перебувають під охороною ЮНЕСКО. Як можемо, піклуємося про охорону цих пам'яток, а також шукаємо добрих фахівців-реставраторів, залучаємо грантові проекти й донедавна давали дозволи на відновлення пам'яток архітектури – нині цю функцію виконує управління охорони культурної спадщини Львівської обласної державної адміністрації, – пояснила «Вічу» начальник управління Лілія Онищенко.

Складається враження, що ця державна установа просто не бачить своїх сусідів-реставраторів чи забула про їхній професіоналізм, досвід у справі збереження пам'яток. Бо здебільшого з тих чи інших причин виграють тендери приватні фірми, які, придбавши ліцензії, беруться за відновлення давніх споруд. І якість таких робіт – просто шкода, що призводить до знищення пам'ятки. Про це можна часто чути під час громадських обговорень, протестів мешканців Львова. Не таємниця, що в місті діють і одержують замовлення приватні будівельні фірми, записані на родичів чиновників, котрі працюють в органах місцевої влади і мають вплив на архітектурно-реставраційні роботи, що здійснюються на об'єктах Львова.

– На мою думку, у Львові втрачена школа реставраційної майстерності, її виробничі підрозділи розгубили своїх майстрів-практиків, – сказала «Вічу» начальник

Управління історичного середовища Лілія Онищенко. – Коли ми розпочали відновлення дзвіниці у Вірменській церкві, то мали виконавців, котрі не знали своєї роботи. Довелося відмовитися від їхніх послуг. Нині ця пам'ятка якісно відреставрована за всіма давніми технологіями, запропонованими кафедрою відновлення каменю в університеті «Львівська політехніка».

– Нині реставрація як наука у Львові зникає, бо немає на неї попиту, – вважає провідний реставратор **Лідія ГОРНИЦЬКА**. – Хоча закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності» ніхто не відмінює, їх дотримуються переважно тільки на папері. Відтак для кожного об'єкта готується необхідний пакет документів, який підтверджує факт проведення науково-методичної ради, є необхідні рецензії, наукові обґрунтування, навіть підписи вчених. Але коли б хто дослідив таку документацію – вона є формальною.

40

Музей-арсенал «вистрілив» рестораном

Днями у славнозвісному музеї «Арсенал» – пам'ятці архітектури XVI століття (стіна високого муру датується XIV століттям!) – відкрили інтерактивний ресторан. В інтер'єрі ключові бійниці арсеналу частково замурували й зробили в нішах вітрини з броньованого скла, де виставили експозицію музейної зброї. На давніх величних кам'яних стовпах, де реставратори інституту «Укрпроектреставрація» у 80-ті роки віднайшли частково збережену первісну ренесансну поліхромію і відновили її, сьогодні залишилася лише відкрита кладка. До цієї війни з артефактами добре підготувались – є всі необхідні документи й дозволи. Неважливо, як і хто все це дозволив зробити. Важливо те, що у Львові активно діє програма «Перевертень»: по-

садовці й депутати кажуть правильні та грамотні слова, але всі без винятку мають свої інтереси. «Людське серце найлукавіше над все та невігоїне, – хто пізнає його?» (Книга пророка Єремії, 17 гл., 9 стих). До того ж і вагомі аргументи знаходять – так склалися об'єктивні обставини. Такі виправдання вже добре відомі в історії людства. Коли Господь запитав Адама, чому він з'їв заборонений плід, Адам спробував висунути претензії самому Господу. Він сказав: «Жінка, що дав ти її, щоб зо мною була, вона подала мені з того дерева – і я їв».

І сьогодні, коли кожному з нас доводиться відповідати за результати власних дій, які робимо проти совісті, то звинувачуємо обставини, ситуацію. Про корупцію у Львові священник Борис Гудзяк публічно сказав: «Майже кожен, хто у Львові приймає або дає хабар, на Великдень святить паску. Поки ті, які святять паску, не є вільні від цього корупційного стилю життя, шлях до зрілості суспільства не завершено». Варто лише пройти історичною частиною Львова, уважно придивившись до пам'яток архітектури, і можна перефразувати слова духовного отця: «Хто у Львові не любить його архітектури і не дає та не бере хабарів?»

На превеликий жаль, ініціаторами створення розмаїтих прибуткових закладів саме в історичній частині Львова є люди при владі або ті, хто завдяки своїм зв'язкам та грошам може легко на неї вплинути. Інтерактивні різноманітні розважальні заклади, облаштовані в пам'ятках архітектури – віання часу. І воно має право на існування, якщо дотримуватися принципу гармонії. Так ведеться в Європі. Якщо ж ідеться лише про власні прибутки, то нехтується збереження історичної пам'ятки, порушуються всі закони – моральні та юридичні. Варто тільки поглянути на недолуге прикриття вентиляційної витяжки, яку вивели на сором усьому місту власники ресторану в музеї «Арсенал». Як треба не поважати львів'ян, щоби створити на давньому мурі відвертий безлад.

Історія зникає з площі Ринок, як і львівські капелюшки

Львів утрачає знакові, притаманні тільки йому місця. Під час різдвяних і великодніх свят чудовий проспект Свободи перед величною і вишуканою оперою перетворюється на банальний базар з ятками. А історична площа Ринок влітку потопає в пивних парах і перегарі: її по периметру заставляють відкритими майданчиками, де наливають пиво. У палаці Любомирських (площа Ринок, 10) ще кілька днів тому був музей меблів і порцеляни, сьогодні тут продають сувенірні ляльки, які аж ніяк не творять образу шляхетного Львова. Адже цей будинок – історична споруда, тут було товариство «Просвіта», поруч із ним – наукове Товариство імені Шевченка, куди постійно ходили Михайло Грушевський, Іван Франко, багато світочів нашої історії.

Львівські пані та панянки ще донедавна мали на площі Ринок ретромайстерню з ремонту й виготовлення капелюшків. Це була своєрідна візитівка міста, яка свідчила, що без капелюха Львів не буде тим Львовом, у якому жили й творили аристократи духу. Натомість виникла харчівня.

І все-таки у Львові є фахівці й громадські організації, котрим не байдуже, що робить влада міста, яка стосовно пам'яток у постійних суперечках з обласною владою. Час від часу активним свідомим громадянам удається щось вибороти. Від них у чиновницьких кулуарах приховують інформацію, адже коли розпочинаються реставраційні роботи на пам'ятці, їх уже неможливо зупинити.

Ось що розповів «Вічу» голова Львівської обласної організації Товариства охорони пам'яток історії та культури Андрій Салюк:

– Ми не раз протестували проти руйнації унікального історичного середовища Львова. Важливо не допустити до пам'ятки тих, хто нищить її автентичність, історичний аре-

ал. Коли на такому об'єкті розпочинаються так звані відновлювальні роботи, то власники намагаються оперативно узаконити свої дії: швидко щось залити цементом або вибудувати, і в такий спосіб приватизувати вже зроблене. І якщо громада протестує, то це означає, що вона зазіхає на їхню приватну власність. Мовляв, звертайтеся до суду. А там, окрім штрафу, нічого не присудять. Один адвокат мєні відверто сказав: «Ми маємо законне право узаконити це незаконне будівництво». Відтак і хазяйнують, як хочуть.

Для туристів мер міста готовий вирити підземелля

Нещодавно голова міста Андрій Садовий повідомив, що готується до реалізації міжнародний грантовий проект «Підземне місто: розвиток та популяризація транскордонного туристичного маршруту підземними трасами Львова, Ряшева та Любліна». Група спеціалістів управління охорони історичного середовища Львівської міської ради побувала в Любліні і Ряшеві, де познайомилася зі своїми партнерами з реалізації проекту. Вартість його півмільйона євро, із них 10 відсотків становить місцеве дофінансування, а 90 відсотків – це грант Європейського Союзу. Для втілення проекту знадобиться два роки. На думку місцевої влади, відкривається перспектива прогулятися туристам середньовічним Львовом під землею зі сходу на захід.

– Без наукового дослідження, громадських слухань у жодному разі цього робити не можна та й потреби немає, – переконаний голова Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури **Андрій САЛЮК**. – Уявити собі важко, що від вулиці Підвальної, від Успенської церкви, попід будинками прокладатимуть сучасний підземний перехід – під площею Ринок на вулицю Театральну до храму Петра і Павла. Все це може призвести до руйнації історичної частини Львова, яка перебуває під охороною ЮНЕСКО. Аналог підземки, що є в Любліні, додав полякам чимало турбот, адже її періодично затоплює і знеструмлює. Льво-

ву все це не потрібно, бо туристи і так мають маршрут підземеллями міста. Новий проект, мабуть, зацікавив владу своїм кошторисом. Невже можна так жорстко ризикувати історичною частиною міста? І заради чого? Яка в цьому необхідність для мешканців Львова?

У Львові, який все ще має певний потенціал досвідчених реставраторів і архітекторів, а також виробничників, здатних добре реставрувати пам'ятки, немає механізму збереження історичного середовища. І неважливо, хто дає дозволи на реставрацію та пристосування пам'яток. Важливо те, що всі структури, задіяні у цьому процесі, намагаються вибороти щось корисне насамперед для себе і не підпорядковують всі свої дії головній ідеї – збереженню пам'яток архітектури. Тому історична спадщина Львова втрачає власну автентичність і неповторність.

Фото автора.

День

18

КВІТНЯ

Міжнародний день пам'яток та історичних місць

Цей день встановлено 1983 року асамблеєю Міжнародної ради з питань охорони пам'яток і визначних місць. Відзначають його з 1984 року.

Згодом в Україні за підтримки вчених, архітекторів, реставраторів було започатковано День пам'яток історії та культури. Відповідно до Указу Президента № 1062/99 від 23 серпня 1999 року його відзначають щорічно того самого дня – 18 квітня.